

Hulla(u)b keisritega teatris ja ühiskonnas

Margus Mikomägi

Teatrikülgede küsimustele vastab aastaid poliitikas olnud, kultuuriministri ametit pidanud ja ikka teatrit truult Jaak Allik.

On esietenduseõhtu varahommik. Sina oled Ugala teatris etenduva „Keisri hullu“ üks lavastaja. Kas oled närvis?

Esietenduse eel on tegijad ikka närvis. Nii ka mina. Täna küll poole vähem kui tavaliselt, sest jagame vastutust Peeter Tammearuga kahe peale. Samas, kuna tema on mitte ainult kaaslavastaja, vaid ka peaosaline, kujutan ette, kui närvis tema on.

Täpselt nädal tagasi oli varahommik, kui Eesti riigile Estonia teatris presidenti valiti. Kas olid närvis?

Inimene on närvis siis, kui toimub midagi, mille eest ta on (kaas)vastutav. Kuna kummagi presidendikandidaadi kampaaniameeskond minu nõuandeid ei vajanud, siis ma olin sündmusest pisut distantseerunud. Olles koos töötanud ja ka eraldiselt suhelnud mõlema kandidaadiga, teadsin, et Eestile ei juhtu halba kummagi juhul. Heade asjade tegemiseks on aga presidendivõim meil üpris kasin.

Ise oletasin, et kontserdisaalis presidenti ära ei valita ning Riigikogu peab asuma kompromisskandidaadi otsinguile. Teadsin nii rahva kui ka valijameeste seas olevat üsna paljusid, kes leidsid, et vihkamise õhutamine on läinud sedavõrd üle piiride, et ühiskonna tervise seisukohalt oleks parem, kui leitakse keegi kolmas ja neutraalsem. Paraku oli viimaste päevade ajakirjanduses tehtud kampaania, et president peab laupäeval kindlasti ära valitama ning kolmanda võimaluse otsimine on kuritegelik (?), oma töö teinud ja valijameeste absoluutsel enamikul tekitati tunne, et võimalik valik ongi tõesti vaid kahe nime vahel.

Kas on erinevus poliitiku närvil ja teatrinärvil?

Teatris on võimatu omada nii paksu nahka kui poliitikas. Näitleja on ainus kunstnik, kelle töövahendiks on tema enda keha (nagu prostitutsioonilgi), millest ta ei saa distantseeruda. Ja seepärast läheb iga hinnang ja märkus

näitlejale nagu veritsevale haavale. Paksu nahaga näitleja pole ilmselt emotsiooni- ja seetõttu ka loomevõimeline. Näitleja on loodud imetlemiseks, poliitik aga söimamiseks. Seepärast peab poliitiku nahk olema paks. Ornamentiline poliitik oleks ilmselt täiesti ebaseaduslik ja seepärast kõlbmatu.

Teatris üldjuhul saab meeskonda, kuhu kuulud, valida. Kui astud parteisse, siis eriti enam ei saa. Teatrite vahetus, oma meeskonna leidmine, on

paljugi lubatud nende teostamiseks. Kui nüüd ühel päeval minnakse üle vastaste poolele, mis tähendab täiesti teistsuguste põhimõtete pooldamist ja lubaduste andmist, siis jätab see inimesest mittetõsiseltvõetava ja vaid omakasule püüdleva karjehisti mulje.

Mis sind seob teatriga täna ikka veel? Miks teater on parem, kui poliitika? Kas ikka on?

Loomulikult on. Teater (üldse kunst) on palju inimlikum, käegakatsutavam ja loomingulisem tegevusvorm. Poliitilise tegevuse ainus eelis on see, et kui ta on resultatiivne, siis ta muudab, ja olulisel määral, reaalsel maailma, inimeste tegelikkusele. Nii juhtub eriti revolutsioonipäevil (ka laulva revolutsiooni).

riga täna ikka veel. Kõige nürim on poliitikas olla opositsioonis, kus kogu tegevus piirdub ainult millelegi vastu olemise ja vastu hääletamisega. Seepärast teevadki erakonnad enne valimisi gigantseid jõupingutusi, et opositsioonist välja pääseda või mitte sinna sattuda.

Võrdle head poliitikut ja head näitlejat.

Head poliitikut pole olemas. On vaid edukad ja mitteedukad poliitikud. Edukas poliitik peab suutma usutavalt valetada ja tegema näo, et ta seda ka ise usub. Samas ei tohi edukas poliitik enne valetada ja siis mõelda (see on ühe meie tipp-poliitiku suur häd), parem on ikkagi enne pisut mõelda ja siis leida õige valetamise määr.

Kui me näitlejat laval ei usu, siis on ta kehv näitleja ja see teeb ta sarnaseks keh-

va poliitikuga.

Näitlejalt pole aega valetamine professionaalselt nõutav. Tõeline kunst hakkab siis, kui näitleja kaljukindlalt usub sellesse, mida ta laval teeb ja kuidas tema kangelane mõtleb. Kui poliitik igal hetkel tõesti usuks sellesse, mida ta räägib, või räägiks ainult seda, millesse usub, siis teda eriti kaua rääkida ei lastaks. Mõlema tegevuse aluseks on loomulikult rahva soov kuulda seda, mida ta tahab kuulda. Teatri puhul saab aga rahvas toimuva tinglikkuse (mängulisuse) astmest aru, poliitikas tihti peale mitte.

Miks just kehva poliitilist asjaajamist võrreldakse teatriga? Või vastupidi kehva teatrit poliitikaga? Kas teatri ja poliitika kõrvaltamine on üldse kohane?

Ma pole kuulnud, et kehva teatrit poliitikaga võrreldakse. Küll öeldakse aga poliit-

Teatrikülgedel on iga kuu esietendus

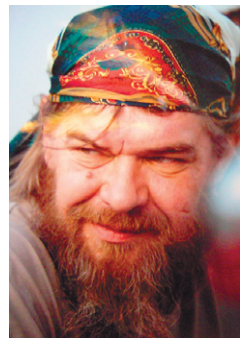
Ma olen veendunud, et enamikule teatritegijatest meeldib etenduse valmimise protsess. Kuulus vene lavastaja Anatoli Efros pani oma teatriraaamatu pealkirjaks „Proov minu armastus“. Jah, proov on eksimise ja otsimise koht. Ja ka selles ma ei kahtle, et valmis etendus on surnud etendus. Hea etendus elab oma elu.

Keegi, vist oli see tänane teatridirektor Rein Oja, rääkis kunagi oma reisist Koreasse ja sealset teatrist. Et esimest korealaste etendust vaadates oli ta vaimustatud näitlejate täpsusest ja tehnilistest oskustest. Siis täheldas ta teises etenduses sama ja oli vähe leigem. Kolmas etendus jättis juba külmaks ja neljandat ta enam näha ei tahtnud. Kas see jutt oli täpselt selline, aga sedamoodi ta oli küll.

Mu meelest on elu elusamalt elamise tingimus looming ja loomingulisus kõiges. Vahel saavad elus ja laval tehtud vead ja ebatraditsioonilisus omaette kujundiks, veast saab väärtus.

Olen tähele pannud neid külgi tehes, et mitte kunagi ei lähe külgedega täpselt nii nagu ma ette mõtlen. Miski läheb niikuinii, miski jääb välja. Miski tuleb ebaloomulikult loomulikult asemele. Ja ikka saab valmis parem kui plaanitud.

Mulle meeldivad need näitlejad, kes ütlevad, et osa tuleb näitleja juurde. Nii on ka lehetegemisega, et lugu tuleb ajakirjaniku juurde. Tuleb vaid tahta. Täna on lehes dialoogid. Ühe erandiga – see, mida te just loete, on monoloog. Sisemonoloog, mis kah tekkinud dialoogidest. Vaid intervjuudest koosnev leht pole kombeks, ma tean, aga seekord ma ei tahagi olla kombekas. Proovide käigus selgus, et seekord on „Teatrikülged“ just sellised.

Margus Mikomägi.

näitlejate seas saanud positiivse märgi. Partei vahetusel on negatiivne märk. Miks?

Ega ühe meeskonna reetmine oma kunagi väga positiivset märki, seepärast on ka ühest teatrist teise minek ikkagi üsna valuline asi. Oma meeskonda saavad teatris siiski valida vaid tipud, aga just need pole tihti meeskonnamängijad. Erinevus erakonnaga on muidugi selles, et erakonna liikmeks astumisega on ju antud märk teatud programmi seisu-kohtade jagamisest ning aktiivse poliitikuna küllap ka

siooni), kui kaob poliitiline vöörandumine ja inimesed asuvad otseselt ümber kujundama neid ümbritsevaid ühiskondlikke raame ja parameetreid.

Osalemine sellises tegevuses võib ka poliitikule anda samasuguse õnnestunud kunstis annab iga õnnestunud loomeakt. Just selle „kaifi“ tunde, mis mindki seob teat-

Miks peaks vaatama „Keisri hullu“ etendust?

Tulge vaatama, kui tahate mõelda, kas armastus, tõde ja jumal on võrdtasemelised või omavahel hierarhilised põhiväärtused. Ehk kas ja kuivõrd võib ideele pühendunud inimene jalge alla tallata mõningaid teisi põhiväärtusi (näiteks perekonda).

1978. aastal, kui Kross oma romaani kirjutas, oli vastus sellele küsimusele ning ka selle küsimuse piirid ilmselt hoopiski teised kui nad on 2006. aastal.

tikute kohta „ta teeb teatrit“.

Teatriinimese jaoks selline võrdlus ei tööta, sest sellega tahetakse öelda, et tegevus pole tõsiseltvõetav, on vaid mänguline ning näilik. See on tõsisele teatritegemisele solvav. Teine aspekt sellisel võrdlemisel on siis, kui tahetakse öelda, et poliitika toimib mingite kõrvalt etteantud tekstide alusel ja on kellegi (lavastaja) poolt kulisidetaguselt juhitud. Selles tehnilises mõttes on kõik parlamendis toimuv tõesti teater. Üsna igav teater.

Mida su jaoks tähendab pühendumine?

Ilmselt saab seda sõna positiivselt kasutada vaid seoses armastusega. See tähendaks totaalset, ennastunustavat armastust kellegi suhtes. See võib olla ilus, palju hinge andev, kuid tihti peale kurjalt kättetasuv. Ühiskonnaelus võib „pühendumine“ (mingile ideele või kindlale tegevusele) olla ohtlikus läheduses „fanatismiga“, millest sünnib sagedasti palju kurja. Sest „pühendumine“ korraldab kõrvalpilki, kaob kahtlemine.

Miks teater on? Mis teater on?

Teater on inimkonna ajaloo jooksul ühiskondlikus töö-

jaotuses välja kujunenud kindel tegevusvorm, millele on ühiskond nõus peale maksma, sest teater on inimese sotsialiseerumise (ühiskonnastumise) üks tugevamaid vahendeid. Teatris mängitakse inimestele vahetult, „siin ja praegu“ (ehk nagu nüüd on moodne öelda „lives“ ja „on lines“) ette elulised situatsioonid, probleemid ja inimtüübid, millega ja kellega vaataja end kõrvutada ja mõõta saab. Teatris elab inimene läbi selliseid kujuteldavaid olukordi, millesse ta vahetult pole sattunud (kuid võib sattuda). Sellise kaasläbielamise kaudu, mida pakub teater, saab inimene endast hoopis rohkem aru ning ka õpib teatud situatsioonides käituma (see tähendab omandab ühiskonna poolt aktsepteeritavad käitumismudelid ja rolliootused).

Muidugi on teater veel palju enam, keskendusin ainult põhjusele, miks ühiskond on nõus teatritegemisele peale maksma. Teater on loomulikult ka sellel alal andekate inimeste eneseteostuse vorm, kuid ma ei usu, et ühiskond pelgalt selle eest eriti kaua peale maksaks (vrld. hiljutine Tartu Teatrilabori sulgemine, milles linnavõimud lisaks kitsa kildkonna eneseteostusele midagi laiemat ei tabanud).